

ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ ВОЈВОЂАНСКИХ ОБЛАСТИ КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ 1918.

Ове, 2018. године, навршава се сто година од завршетка Првог светског рата и присаједињења војвођанских области Краљевини Србији, 1918. године. Тријумфално ослобођење отаџбине, заједно са савезничким снагама, победничка српска војска завршила је у величанственом војничком пробоју Солунског фронта, до тада незабележеном у историји ратовања у Европи. Француска коњица једва је стизала српску пешадију која је с песмом на уснама, незадрживо јуришала ка Београду. Бојеви на Церу, Колубари, Мачковом камену, Црном врху, Добруци, Кајмакчалану, остаће златним словима уписани не само у историји ратовања Србије, већ и у светској историји. То је био пут, голготе и Васкрса Србије.

На самом почетку Првог светског рата, **маршал фон Мекензен, обратио се немачким војницима:** „Војници, ви не полазите ни на италијански, ни на руски ни на француски фронт. Ви полазите у борбу против једног новог непријатеља, опасног, жилавог, храброг и оштрог. Ви полазите на српски фронт и на Србију, а Срби су народ који воли слободу и жртвује се до последњег. Пазите да вам овај мали непријатељски народ не помрачи славу и не компромитује успех славне немачке армије.“

Међутим, помрачио им је славу.

Архив Војводине се од 2014, организацијом међународних стручних скупова и објављивањем зборника радова, тематских изложби и публиковањем архивске грађе која аутентично сведочи о ратним догађањима, животу становништва током, као и непосредно после завршетка рата, укључио у обележавање почетка Првог светског рата. Ове, 2018. године, Архив обележава његов завршетак, као и прославу националног празника Присаједињења, **25. новембра 1918**, када је на новосадској Великој народној скупштини прокламовано присаједињење Баната, Бачке и Барање Краљевини Србији.

Документа пред вама се односе на време непосредно после завршетка Првог светског рата, ослобођење војвођанских области и њиховог прикључења Краљевини Србији. Скромна количина архивске грађе који се чува и стручно одржава у Архиву Војводине, определила нас је да одабраним документима из фондова Архива, прикључимо и дигитализовану грађу Националног архива Мађарске и Војног историјског архива, која је примљена поклоном.

Изложба је подељена у 12 ужих целина:

Наредба
Одсек народне одбране
Одсек унутрашњих дела
Основна правила Српског народног одбора
Плакати
Привреда
Седнице Српског народног одбора

Школство
Социјална питања
Верске мањине у рату
Заклетва
Званичне новине

Изабрана документа веродостојно сведоче о току историјских догађаја који је уследио распадом Аустро-Угарске монархије и уласком српске војске у Банат, Бачку и Барању, када су, дотадашњи органи управе престали са радом. Ове органе нико није укинуо, већ су престали с радом због осипања администрације и фактичког распада претходне државе. Срби, као сила победница још увек незавршеног рата, преузели су иницијативу и организовали рад привремених органа власти. Ускоро је дошло до формирања српских народних одбора, прво у већим градовима, а затим у мањим местима. На иницијативу Централног народног одбора, у Новом Саду је 25. новембра 1918. године сазвана Велика народна скупштина која је прогласила отцепљење Баната, Бачке и Барање из састава Угарске и њено прикључење Краљевини Србији. Скупштина је изабрала Велики народни савет од педесет чланова који је био њен представнички орган и уједно имао и свој извршни орган под називом Народна управа за Банат, Бачку и Барању. Народна управа је управљала подручјем Баната, Бачке и Барање на основу „начела потпуне слободе и равноправности за све народе” како је било формулисано на Великој народној скупштини. Седиште Великог народног савета и Народне управе било је у Новом Саду.

На изложби је приказана архивска грађа која се односи на оснивање Српског народног одбора, избор Великог народног савета, као и извршног органа: Народне управе за Банат, Бачку и Барању. Ова документа садрже својеручне потписе најугледнијих интелектуалаца и политичких првака тога времена (Јаша Томић, Мита Клицин, Аркадије Варађанин, Игњат Павлас... итд.), а чије идеје и стремљења су биле утемељене на тежњама Срба из времена Светозара Милетића, Михајла Полита-Десанчића, Лазе Костића и других пречанских Срба у борби за аутономију у Јужној Угарској.

Посебан значај имају документа која садрже чињенице о догађајима који су се одигравали у време када још увек није била одлучена судбина војвођанских области. Она веродостојно казују о храбрости и одлучности народа који су живели на територији Баната, Бачке и Барање да се директно прикључе Краљевини Србији и са њом, као и осталим територијама образују нову државу, што се и догодило, већ 1. децембра 1918. године оснивањем Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца.

Избор докумената за ову изложбу, белодано указује на чињеницу да није било реваншизма, освете и одмазде према пораженима, ни према грађанима затеченим на територији која је у том тренутку била у једној врсти правног вакуума, с обзиром на то да се још увек *de jure* налазила у пораженој Угарској, а *de facto* је била део новостворене државе. О томе такође сведоче и дигитализована документа мађарских архива, која су укључена у изложбу.

Аутори изложбе, (виши)архивисти у Архиву Војводине, избраном грађом која је дигитализована, омогућују доступност под једнаким условима и свима. Осим тога, Архив на овај начин даје свој допринос националном обележавању присаједињења 1918. године. Такође, желели смо да укажемо на важност докумената и тако дамо могућност за

анализирање улоге различитих фактора који утичу на начин сагледавања и тумачења историјских догађаја и процеса, као и свевремене улоге архива у неговању културе сећања на догађаје пресудне за историју народа и држава.

Архиви омогућују поуздана истраживања; допринели су победи критичке историографије и разумевању историје као објективне слике прошле стварности. Захваљујући раду на документима и посредством докумената, предузимају се целовитија, и поуздана изучавања прошлости. Архиви спречавају заборав.

Крај Првог светског рата обележава цео свет, а ми смо желели да се на порталу Архива Војводине **ПРВИ СВЕТСКИ РАТ И ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ 1918**, сећамо родољубиве и борбене снаге Српске војске која је, крајем 1915. године била избрисана из списка савезничких армија, јер се веровало да је пропала у леденим кланцима Албаније. Али, Срби су се опоравили на Крфу, и показали задивљеним пријатељима и запањеним непријатељима, како се бори за Отаџбину. Јурнули су **15. септембра 1918. године**, на челу са крушевачким 12. пуком „Цар Лазар“, и снажним замахом отворили Капију слободе и љубећи родну грудну, незадрживо полетели на север према својим кућама. За 45 дана, као на крилима, уз свакодневне борбе прешли су 600 километара, да би **1. новембра ушли у Београд**.

Ови наши ратници, „јунаци из бајке“, херојски су задобили победу, о којој су три године сањали. Тај српски пут голготе и Васкрса, дуг је 1.500 километара. Велику победу у Првом светском рату Србија је несразмерно скупо платила: на барикадама слободе, остало је у вечном покоју милион и триста хиљада људи. То је трећина највиталнијег дела становништва, највећи губитак међу савезницима и највећи проценат који је једна земља изгубила у свим ратовима 20. века.

Зато се ове жртве не смеју заборавити.

О тим див-јунацима, нашим славним прецима, чувени француски генерал Жуин Гамбета је писао: „Никада људи нису показали више тихе постојаности, више чврсте воље, ни више истрајне жеље за победом. Одевени у старе и дотрајале униформе, имали су само сјајно своје беспрекорно одржавано оружје. Корачали су по киши, ветру, сунцу или мразу, упркос блату и умору, без снабдевања и без икаквог пртљага, ударајући својим дотрајалим цокулама свету земљу поново слободне Отаџбине, очију упртих према Дунаву, према Београду, јер више ништа није могло да их спречи да тамо допру. Постојала је нека готова верска занесеност у том непрекидном налету напред, немом и упорном походу тог дивног и јуначког народа, који је ишао стазама и путевима, не дозвољавајући никаквој препреци да заустави његово одушевљено напредовање, изазивајући дивљење француских коњаника”.

Ми смо потомци славних српских војника који никада током борби у Првом светском рату нису изгубили **ниједну пуковску заставу**, и тај ген не може нестати док је потомака храбрих, српских ратника.

Мср Дејан Маодуш, виши архивист